

СИГУРНОСТ, БЕЗОПАСНОСТ, ЗАЩИТЕНОСТ

д-р Миланка Миланова Патак
Бургаски свободен университет

SECURITY, SAFETY, PROTECTION

Milanka Milanova Patak, PhD
Burgas Free University

Abstract: В статията се разглеждат научно-теоретични проблеми, отнасящи се до изясняване съдържанието на понятията „сигурност“, „безопасност“ и „защитеност“. Представени са схващанията на автора за същността, структурата и качествените характеристики на тези основни понятия.

The article examines the scientific and theoretical problems relating to clarifying the content of the concepts of „security“, „ safety“ and „protective“. Presented are those of the author about the nature, structure and characteristics of these basic concepts.

Key words: сигурност, безопасност и защитеност. Security, safety and protection.

В научните изследвания има два основни подхода за разбиране на феномена „Сигурност“.

Първи подход

Изхожда се от обективното разбиране за сигурността. Счита се, че сигурността може да се представи като проявление на обективната природа на обектите, чрез която те придобиват способността да съхраняват своята **устойчивост** при различни отрицателни влияния. В този контекст сигурността се схваща като определено свойство (атрибут) на дадена система.

В днешно време твърде разпространено е разбирането, че сигурността е форма за саморегулиране на дадена система, която ѝ позволява да съхранява своето качествено състояние, т. е. сигурността се дефинира, като един непрекъснат социално-комуникативен процес; като една отворена социално-комуникационна система, която се самовъзпроизвежда, саморегулира и саморазвива. С други думи качествено състояние на една система постига своята самодостатъчност.

Резултатът от отъждествяването на сигурността със саморегулирането, със самовъзпроизвеждането и със саморазвитието на дадена система определя две схващания за нейната същност: **ентропийно** и **хомеостазисно**.

Ентропия. Това е понятие от философията и физиката.

Във философията ентропията е разбиране за съществуващото, за реалното и за битието, определяно като единно цяло. Още от Аристотел се приема утвърждаващо то начало за „биващото като биващо“, „състоящото като състоящо“.

Във физиката ентропията се дефинира като мярка за безпорядъка (хаоса) в една термодинамична среда или в една система. Названието е от гр. език – „en“ – „вътре“ и „tetro“ – „преследвам“, „бягам“, „въртя“.

Хомеостазис – от древногр. „ὁμοιοστάσις” от „ὁμοιος” – „еднакъв”, „подобен”, „съвпадащ” и древногр. „στάσις” – „стоя”, „състояние”, „неподвижност” – способност за саморегулация на една отворена социокмуникативна система, която съхранява постоянно своето вътрешно състояние посредством координирани реакции (рефлексии), насочени към поддържане на динамичното си равновесие. Чрез хомеостазиса една система може да се възпроизвежда, да въстановява загубата на равновесие, да преодолява съпротивлението на външната среда. Това състояние на системата се отнася особено за живите организми. Чрез хомеостазиса една популация може да поддържа продължително време определена численост. Хомеостазисът може да се характеризира като способност една система да регулира вътрешната си среда така, че да поддържа стабилно, постоянно устойчиво състояние чрез многобройни корекции на **динамичното си равновесие**. Тези корекции са управлявани от взаимносвързани, взаимообулавящи се регулаторни механизми. Терминът е въведен през 1932 г. от Уолтър Кенън. Уолтър Брадфорд Кенън (на англ.: „*Walter Bradford Cannon*”) е американски физиолог, професор и председател на Департамента по физиология в Харвардското медицинско училище. Той развива концепцията за хомеостазиса. Заедно с психолога Филип Бард създават т. н. „Теория на Кенън-Бранд” като противовес на „Теорията на Джеймс-Ланге”. Филип Бард е американски физиолог, професор в Харвардското медицинско училище.

1.1. Ентропийната концепция за сигурността

Тя се основава на схващането за **ентропията** като част от вътрешната енергия на една затворена система; като мярка за вътрешни противоречия, за неподреденостите на една система. **Сигурността и Устойчивостта** на системата се разбират в този случай като определена зависимост от конкретни насоки, определящи развитието на дадена система и динамиката на нейните ентропийни процеси.

1.2. Хомеостазисна концепция за сигурността

Тя се основава на разбирането за хомеостазиса като съвкупност от реакции, насочени към отстраняване или максимално ограничаване действията на различни фактори на външната и вътрешната среда, нарушаващи относителното динамично равновесие или постоянството на състава и свойствата на вътрешната среда на дадена система. Хомеостазисът определя устойчивостта на всяка система.

Дефиниция за сигурност – тук тя се разбира, като **устойчиво състояние на системата, възникващо в резултат от поддържането на равновесие на системата с обкръжаващата я среда**.

Отъждествяването, обаче, на сигурността с хомеостазиса води до отрицателно развитие на дадена система. Подобно разбиране провокира нарушаване равновесието на съществуващото състояние на тази система.

Втори подход

При този подход разбирането за феномена „Сигурност” се базира на признаването **на неговия субективен характер**.

Субективното разбиране за сигурността съставлява основата на дейностните, ценностните и другите определения за сигурността.

В частност, някои изследователи разглеждат феномена „Сигурност като производен на интереса.

Природата на сигурността е разбрана като всичко, което се отнася за природата, т. е. природата в нейната цялостност и обосноваването на единството на субекта, какъвто и да е той с природата в нейната цялостна завършеност. Тази

постановка **формира фундамента за цялостното разбиране на феномена „Сигурност“.**

Даденото определение отразява двойствеността на природното битие на феномена „Сигурност“, обусловено от единството на всеобщността на природата за самосъхранение и от особеностите на нейните проявления в човешкия живот, в човешката дейност, в креативната дейност на човека.

Проблемите на сигурността органически произлизат от особеностите на формиращата се сега цялостност на съвременния свят, в това число и произтичащи от неговия полисистемен характер. За нас представлява интерес дискурсът „човек – общество“. Според водещи експерти, XXI в. ще бъде „векът на науката за живота“. Тази парадигма се опира основно върху взаимодействията „човек - човек“, „човек - общество“ и „човек - природа“.

Не подлежи на съмнение обстоятелството, че смяната на епохите предизвиква изменения на системите на сигурността. Тези промени пораждаат **нови опасности и заплахи**, различни видове страхове и различни видове оръжия. Това обстоятелство води до формирането на нови фактори, определящи появата и развитието на нови нагласи, предпочитания, очаквания, желаниа, интереси и потребности в отделния човек. Така се утвърждава новата парадигма на сигурността като всеобща, глобална отговорност за цялото човечество и осъществяващите се на базата на тази нова парадигма практически системи за осигуряването на сигурността на човека, обществото и природата.

Безспорно трябва да се вземе предвид детерминирането на дилемата за сигурността на човека и обществото, както по отношение на формирането на общосподелени, общоприети и общо действащи ценности и идеали, така и по отношение измененията на вътрешната и на въшната среда на отделните социобиологични общности и пр.

Напр., основната идея за националната стратегия за сигурността на Съединените американски щати (САЩ) се състои в това, че от държавните органи на властта на САЩ се възприема и утвърждава позицията, че глобалната и в частност американската сигурност е **невъзможна без лидерството на САЩ в света, без икономическото и военното превъзходство на САЩ над останалите държави.** С други думи сигурността в САЩ се разглежда през призмата на триадата: **сигурност на индивида – сигурност на държавата – международна сигурност.** Този модел придоби особена значимост след 11.09.2001 г.

В тази схема индивидът „доверява голяма част от грижите за своята сигурност“ на държавата.

На лице е парадокс – съвременната либерална цивилизация, прокламираща свобода и сигурност на индивида, все повече става зависима от държавата, като натискът на последната над индивида продължава да нараства. Този натиск е обусловен и от появата на съвременните информационни технологии и на техническите системи. В определени случаи те могат да представляват опасност за човечеството, ако се използват за антихуманни цели.

Дилемата за сигурността на човека и на обществото, от една страна, и на сигурността на държавата – от друга, още повече се усложнява, тъй като разграничаването на частното от общественото става все по трудно. Това обстоятелство способства за постепенно легитимно присвояване на свободата на човека от страна на държавните, федералните (регионалните, областните) и местните (общинските, муниципалитетните) органи на властта.

Как стои дилемата за сигурността на човека и на обществото в България?

В нашата страна дилемата за сигурността на човека и на обществото е обусловена от историческите и от културните традиции, а също така от манталитета, от менталността и от народопсихологическия характер и темперамент на българския народ.

За българския народ в това отношение е характерна **уникалната роля на идеята за държавността, игнорирането на значимостта на индивида и на обществото пред държавата**, което определя изцяло до началото ХХІ век. **модела на българската сигурност.**

За България винаги е бил присъщ **доминиращият принцип за сигурност на държавата.**

С развитието, обаче, на демократичното общество и на правовата държава започва да се утвърждава тенденция в посока „от сигурност на държавата“ към „сигурност на индивида“.

Дилемата за сигурността на човека и на държавата в нашата страна се развива основно върху постановката, че сигурността на човека тук се намира под заплаха и това е резултат от общоприетото схващане, че държавата не може да осигури в достатъчна степен сигурност на личността заради:

- развихряне на престъпността;
- слабост на властта;
- нравствено развращаване на значителна част от обществото;
- корупция в средите най-вече на чиновниците;
- преобладаване във властта на интереси на криминогенно-мафиотизирани или мутризирани групи (Организиран престъпни групи – ОПГ);
- зависимост на средствата за масово осведомяване (СМО) от мафиотизирани и мутризирани структури и натрапване или разпространение чрез тях на индивидуализъм и на чужди ценности и упадъчен морал;
- обогатяване на значително малцинство за сметка на масовото обедняване на българските граждани.

Свои дилеми за сигурността има и българското общество. Основна причина за това е, че в България преобладаващото мнозинство от българския народ никога съзнателно не отделя обществото в качеството му на самостоятелен обект на сигурността. То винаги е било поглъщано от държавата. През социалистическия период от развитието на България имаше разграничаване на националната, социалната и държавната сигурност. Съществуваше отдел към ЦК на БКП, отдел „Национална и социална сигурност“, но неговата дейност бе изцяло подчинена на комунистическата идеология.

Днес за възникващите, за обособяващите се елементи на демократично, гражданско общество в България е необходима стабилна сигурност, за да не се прекъсне процесът на демократизация на българското общество и на утвърждаване на правова българска държава.

Днес България е изпаднала в тотална системна криза не само на държавността, но и на обществеността.

За Българското общество, обаче, съществуват цяла поредица от опасности и заплахи от страна на властта, като:

- нередко игнориране на общественото мнение;
- политика на атомизация на обществото (разпокъсването му на безброй групи и групички). Тези многобройни групи и групички не са способни да отстояват своите интереси чрез културата на гражданското демократично общество;

- натиск и завладяване на СМО от страна на олигарси и от партийно-групови интереси на мафиотизиращи се партийни централи и кръгове и прочие.

Заедно с това е известно, че без силната обществена система, сигурността на държавата не може да се счита за стабилна, здрава и демократична. Както е известно от световната история, а и от близката българска такава, **безконтролността и независимостта от обществото на органите на държавната сигурност нанася огромни, колосални вреди и щети на обществото, на гражданите и на самата държава.**

Понятието „Сигурност” е едно от най-употребяваните понятия от политическата мисъл. Ето защо сигурността в зависимост от културния или от социокултурния контекст може да включва в своето съдържание:

- обезпеченост или осигуреност;
- увереност;
- застрахованост;
- спокойствие;
- отсъствие на заплахи.

Терминът „Сигурност” е обвързан с такива **важни концепти**, като:

1. Парадигма на сигурността. Тя е дълбоко обвързана с общественото световно-шане, с обществените възгледи за устойчиво развитие на обществената сигурност. Като следствие от съществуването на парадигмата на сигурността се явява определен способ за позициониране в областта на сигурността, основан, както на доктриналното разбиране за сигурност, така и на набора от мерки, които трябва да се състави, за да се неутрализират евентуалните опасности и заплахи;

2. Култура на сигурността. Това е съвкупността от символи, образци, идеи и представи за това, какво стои в основата на отделянето на дадена социална група или образувание от „другите”, от „чуждите”. Културата на сигурността формира своите „кодове”, които маркират „пространствата на сигурността”. Пространствата на сигурността се разглеждат чрез т. н. „културономичен подход“, основаващ се на разбирането за съществуването на астрономично, социално и индивидуално пространства, които формират своето хомеостазисно състояние на базата на културономичното пространство. Тези „кодове” на сигурността ограничават или детерминират границите на „пространствата на сигурността”. Така тези пространства се различават едно от друго;

3. Граница на сигурността. Това е границата, която очертава различните пространства на сигурността, които зависят от динамично-променящите се представи, формиращи се в областта на публичните политики за сигурността.

4. Режим на сигурността. Това е съвкупността от принципи, правила и норми, които задават или определят рамката на социалното поведение на основата на културономичното поведение за актьорите или играчите в системата на сигурността и осигуряващи взаимни, взаимообусловеност и позитивно взаимодействие помежду им.

5. Управление на сигурността. Това е начинът, поредните стъпки на сътрудничество и партньорство между актьорите или играчите в системата на сигурността в най-важните сфери, които определят жизнено-осигурителните интереси на хората.

6. Организационен комплекс на сигурността. Това е т. н. транснационален регион на сигурността. Първоначално се говореше в Европейския съюз (ЕС) и се определяше като водещ политически принцип на ЕС принципът на регионалната политика. Политическото пропагандиране в ЕС на сътрудничество на регионално равнище се опираше на постановката за игнориране на държавата и на нацията. Търсеше се създаване на ЕС на федеративен или щатен принцип, т. е. създаване един вид на Ев-

ропейски съединени щати по подобие на Съединените американски щати. Разбира се, че това не можеше да стане и затова в последните години се говори вече за „Европа на нациите”. Въпреки това, политиката на Европейския съвет за сигурност не се промени.

За нас, българите, е важен Черноморският регион. Когато се говори за организационен комплекс на сигурността се разбира включването в него на страни, които се обединяват на базата на общи устойчиви представи за сигурността и на разбирането за общностни отношения в областта на сигурността, напр. географско положение – Балкански полуостров с общи културни, религиозни, езикови и др. характеристики, като Общността на славянските народи, Общността християнските народи и т. н.

7. Общност на сигурността. Това е „формата на организационния комплекс на сигурността”. Тя се формира на основата на съвместимост на ценности, регулиращи социалното или общественото поведение на базата на културономичната парадигма в сферата на сигурността – „споделена култура за споделена отговорност”. Често можем да срещнем становището, че „общност на сигурността” включва в себе си страни от Северна Америка и Западна Европа. Критерият е, че те са страни-членки на Северноатлантическия блок, на НАТО.

8. Геобезопасност на сигурността или геосигурност. Този мащабен концепт обединява в себе си съвкупността от „практики на сигурността” и от „идентичности на сигурността”, които формират и „пространствени образи на сигурността” на определени територии с очертани граници на сигурността.

Сигурността трябва да се разглежда преди всичко като съчетаване на **три явления:**

А/ Като отсъствие на заплахи и опасности;

Б/ Като самодостатъчност на състоянието за устойчиво развитие на дадена система от евентуални заплахи и възникващи опасности. Тук влизат „организационен имунитет” и „запас от стабилност” на дадена система или на предишен друг обект;

В/ Като готовност и способност да се защитават и да се отстраняват заплахи и опасности за дадена система или обект, като тя/той да самовъзстановява своя организационен статус при нанасяне на щети или вреди.

Определение за сигурност. Сигурността може да се дефинира като състояние на самодостатъчност по отношение жизненоспособността на социума, на неговите организационни структури и инструменти, на неговите способности и механизми, гарантиращи качествената определеност на самия социум в неговите културономични параметри (хронотопи) за постигане на оптимална надеждност за независимото съществуване на социума и за неговото устойчиво развитие.

Сигурността – това е самодостатъчното състояние на една самостоятелно организирана структура, при което на един какъвто и да е обект или на каквато и да е система не могат да въздействат факторите опасност или заплаха.

Сигурността – това е самодостатъчното състояние на системата, осигуряваща устойчиво развитие на обществото, държавата и нацията.

Безопасността може да се дефинира като главно свойство на системата на сигурността. Както, вече посочихме, сигурността се представя тояние на системата, осигуряваща устойчивото развитие на обществото, държавата и нацията. Състоянието на системата включва съвкупността от всички съществени свойства, които тя притежава и които тя проявява във всеки конкретен момент от своето съществуване. Под свойство се разбира конкретна страна (атрибут) на обекта, обуславяща неговото от-

личие (различие) от други подобни обекти или неговото сходство (близост) с тях. Това свойство на обекта се проявява при взаимодействието му с други обекти. В този смисъл под характеристика на даден обект на системата на сигурността може да се разбира специфичността на негово конкретно състояние, която отразява едно или друго негово свойство. Определяйки безопасността като главно свойство на системата на сигурността, е необходимо да се разкрие нейното съдържание. Безопасността, разглеждана като система, се състои от два основни компонента – **цялостност и единност**. Те се разкриват чрез прилагане на социокомуникативния подход. По този начин безопасността може да се представи като една открита, отворена социокомуникативна система, която се самовъзпроизвежда, саморазвива, саморегулира и самоусъвършенства посредством определени взаимовръзки и взаимодействия между компонентите, които я съставляват. Тези социокомуникативни по своята същност проявления водят до възникването на нови свойства, които компонентите не само на системата на сигурността, но и тези на безопасността не притежават. Тези нови свойства се наричат **емерджентности**. Названието „емерджентност“ произлиза от английската дума „emerge“, което означава „да възникне“, „да се появи“. Емерджентността може да се представи и като сумативно отражение на свойствени проявления на системата на сигурността, които обуславят появата на нови свойства и качества, неприсъщи на елементите, входящи в състава на системата. Емерджентността може да се разглежда и като принцип, противоположен на редуccionизма, който утвърждава, че цялото може да се изучава, да се декомпозира и в крайна сметка да се разчленява на отделни части и от там, като се определят техните свойства, да се определят свойствата на цялото. Понятието „емерджентност“ е близко до понятието „цялостност“, но тези две понятия не бива да се отъждествяват.

Цялостност за една система означава наличие на единство на нейните компоненти по отношение на тяхното системно взаимодействие, т. е., че всеки нейн компонент има свой конкретен принос в реализацията на целевите функции на самата система. В този смисъл цялостността и емерджентността могат да се схващат и като интегративни свойства на дадена система. Наличието на интегративни свойства на системата на сигурността се явява една от най-важните нейни характеристики. Цялостността като компонент на безопасността, разглеждана като главно свойство на системата на сигурността, се проявява в това, че системата притежава собствена закономерност по отношение на своята функционалност, по отношение на своята собствена цел.

Единност за една система означава наличие на организираност и на функционалност. Между организираността и функционалността съществува взаимовръзка и взаимообусловеност, както при философските категории „съдържание“ и „форма“. Изменението на съдържанието (функцията) води до изменение на формата (структурата). Възможни са и обратни процеси. Единността като компонент на безопасността отразява самодостатъчността на всяка система за сигурност. В този смисъл единността е индикатор за устойчиво развитие на самата система на сигурността. Недопустимо е да се разглежда системата на сигурността извън нейното самодостатъчно развитие, извън нейната социална предназначеност и социална натовареност. Ето защо първостепенно значение в осигуряване на устойчива безопасност имат ефективността и ефикасността на осъществяващите се превенция и профилактика.

Устойчивото развитие на безопасността, разглеждана като главно свойство на системата на сигурността, се извършва закономерно. Това означава, че тези закономерности по природа действат обективно, т. е. те не зависят от това дали ние желаем или не техните проявления. Незнанието на законите и на закономерностите за устой-

чивото развитие на безопасността водят до дестабилизация и в крайна сметка до структурно разрушаване на самата система на сигурността.

Атрибути на безопасността могат да бъдат още **надеждността, живучестта и адаптираемостта** на системата на сигурността.

Надеждността се отнася до съхраняемостта на структурата на системата на сигурността, като се отчита отпадането на отделни нейни елементи с помощта на тяхната замяна или дублиране.

Живучестта означава активно потискане на вредни проявления в системата на сигурността. Ето защо може да се определи, че надеждността се явява като по-голяма пасивна въздействаща форма, отколкото живучестта.

Адаптираемостта – този атрибут на безопасността, се отнася до възможността системата на сигурността да променя своето целенасочено функциониране или реструктуриране с цел да се съхрани, подобри или придобие нови свойства и качества в зависимост от измененията на външната среда. Необходимо условие за адаптираемост на системата на сигурността се явява наличието на обратна връзка.

Всяка система на сигурността съществува в конкретна среда. Връзката на системата на сигурността с конкретната среда е толкова тясна, че в повечето случаи е много трудно да се определи конкретната граница между тях. Взаимодействието между системата на сигурността с дадена среда се изразява основно по два начина:

- Обмен между системата на сигурността и средата, в която тя се намира;
- Средата се явява понякога за източник на известна неопределяемост на отделни атрибути на системата на сигурността. Въздействието на средата може да бъде пасивно или активно (антогонистично, целенасочено противодействащо на системата).

Защитеност – това е **главното качество на системата на сигурността**. Това качество се отнася до нейната интегрална съдържателна характеристика, определяща равнището на социалната ѝ ефективност и ефикасност, по отношение жизнеспособността на населението на дадена държава, общество и нация. Същевременно то е и определител за нейния хомеостазис (оптимално динамично равновесие на дадена система). Защитеността пряко се отнася и до определянето степента на осигуреност на благополучието и на личната удовлетвореност на членовете на дадено общество, държава и нация. В този смисъл понятието „защитеност“ се схваща и като атрибут, като качествена характеристика на понятията „жизнен стандарт“ или „качество на живот“. Категорията „защитеност“, разглеждана като качество на системата на сигурността, е основен ресурс и гарант за устойчиво развитие на всяко общество, държава и нация. Тя стои в основата на стабилността на системата на безопасността. Защитеността е неотделима от човешката дейност, от средата на обитаване. Защитеността носи конкретно исторически характер и се определя от конкретните способности за осигуряване системата на сигурността. Практически цялата характеристика на човешката дейност е взаимосвързана или взаимообусловена от преки и обратни връзки със системата на сигурността. Тяхната съвкупност, разглеждана също като социално организирана система, органично свързва защитеността с „жизнения стандарт“ или с „качеството на живот“. В резултат защитеността на системата на сигурността чрез сферата на нагласите, очакванията, предпочитанията, желанията, интересите и потребностите на членовете на дадено общество, държава и нация обуславя съдържателната основа на показателите на тяхното качество на живот или жизнен стандарт. Защитеността, разглеждана като качество на системата на сигурността, характеризира конкретна определеност на сигурността като субект на социалната жизнеспособност на хо-

рата, на общественото производство и на обществените отношения, т. е. членовете на дадено общество, държава и нация да реагират адекватно на сложни природни, технически, икономически, военно-политически, социокултурни, демографски и други подобни условия, като ги приспособяват към своите интереси и потребности, предпочитания и желания, нагласи и очаквания. Усъвършенстването на качествените характеристики на защитеността се измерват със състоянието на основните качествени показатели за устойчиво развитие на съответното общество, държава и нация. Тези показатели основно зависят от действителните способности на населението и от неговите потребности. Защитеността като главно качество на системата на сигурността обединява ресурсите на тази система и силата на споделения социокултурен опит от нейното историческо развитие, придобит чрез приемственост и усъвършенстване. Защитеността се изразява и в съвкупността от социокултурните, от социоикономическите и от социодемографските показатели на населението, но не се свежда до тях. Защитеността като качество на системата на сигурността определя оценката на избрания набор от условия и характеристики на осигурената сигурност на всеки отделен човек. Тази оценка обикновено се основава на неговата собствена степен на разбиране за защитеност при определени условия и характеристики на съответното общество, държава и нация. Защитеността се явява по-широко понятие, отколкото материалната осигуреност (равнище на живот) и включва също така обективни и субективни фактори, като състояние на социална защитеност (здравна, образователна, научна, културна, медийна и спортна осигуреност), условия и характеристики на околната среда (екологична осигуреност), състояние на системата за защита на органите на общинската, федералната и държавната власт (държавна осигуреност), условия и характеристики на информационно-комуникационната осигуреност, състояние на военно-отбранителната система на сигурността и т. н.

Преходът от индустриално към информационно общество е съпроводен с повишено внимание към нематериалните аспекти към качеството на системата на сигурността. В същото време, много от тях по различни причини не могат да се конкурират с отделни страни на съответното равнище, което води до отклонения в развитието на съответните общества, държави и нации. От там се получава дисбаланс в системите на сигурността и се стига до различни форми на агресия, до радикалистични отклонения, терористични актове и въоръжени конфликти. Защитеността е пряко свързана с благосъстоянието на хората. Постигането на по-високо благосъстояние за всеки член на дадено общество, държава и нация е крайната цел на всяка стратегия, дългосрочен план или програма за сигурност. Едностранно икономически детерминираната система на управление на социалните процеси в нашата страна доведе до разрив в сложните икономически, политически, социокултурни и духовно-нравствени отношения. Във връзка с това възниква необходимостта от преразглеждане и преосмисляне на практиките за социално регулиране на системата на сигурността на цялостната, макар и вътрешно противоречива, картина, произхождаща в днешно време от процесите на трансформация в структурите на обществото, държавата и нацията. Трансформационните процеси измениха преди всичко социално-класовата структура на българското общество. Измениха се количественото съотношение и ролята на работниците, служащите, интелегеницията, заетите в сферата на селското стопанство. Положението на представителите на бившите висши слоеве (политически и икономически елити) се установи различно: някои съхраниха своите позиции, използвайки имащото преимущество и социални ресурси, други ги загубиха. Сериозни изменения станаха и в средите на представителите на средните предишни слоеве: професионалистите с висше образование, ръководителите от средните звена, служащите, високо-

квалифицираните работници. Голяма част от тях се маргинизираха и само незначително число достигнаха върха на социалната пирамида. Особено внимание заслужават тенденциите, свързани с низшите страти на обществото. Днес към тях се отнасят не само традиционно малкообезпечени категории население (пенсионери, членове на многодетни семейства, инвалиди), но и много безработни. Милиони, предимно млади хора, напуснаха страната. Демографската криза трудно се овладява. Неграмотността на населението придоби невиджани досега размери. Упадъчни процеси се констатират в културата, здравеопазването, образованието. Тези проблеми на социална диференциация и на социална поляризация снижават равнището на качеството на живота и пряко рушат благосъстоянието на населението. Един от основните фактори за ефективното и ефикасно социално регулиране на диференциацията на обществото, за повишаване равнището на държавността и за осигуряване на противодействие срещу разрушителните процеси в българската нация се явява системата на сигурността. Социалната справедливост, социалните гаранции и социалната закрила при съвременните условия изискват и създаването на нови подходи във формирането на научно-теоретичния модел на сигурността. Ключов момент в модернизацията на системата на сигурността се явява внедряването на нови стандарти. Те ще определят новите изисквания, както към съдържанието и условията, така и към резултатите от реализацията на дейността в системата на сигурността. В този смисъл се налага разработването и на съвременна единна понятийно-категориална система в сферата на сигурността.

Литература:

1. Абдеев, Р. Ф. Философия информационной цивилизации, М., 1994.
2. Аллан, Д. Зимм. Сдерживание: основная теория, принципы и последствия. Сб. Метод, материалов для курса подготовки руководящего состава. Лондон: Центр изучения проблем безопасности им. Г. С. Маршалла, 1999.
3. Александров, Евг. и др. Балканската сигурност: Полит. и воен. Проблеми, С., 1995.
4. Антонян, Ю. М. Терроризм: Криминологическое и уголовно-правовое исследование, М., 2001.
5. Величков, Ив. и кол. Сигурност, С., 2002.
6. Вернадски, Вл. И. Научната мисъл като планетарно явление, С., 2009.
7. Возжеников, А. В. Национальная безопасность: теория, политика, стратегия, М., 2000.
8. Гейдж, Р. Рискът: Новата сигурност, С., 2013.
9. Сачев, Евг. Културното наследство и националната сигурност, С., 2005.
10. Сачев, Евг. Цивилизация и социокултурноисторическа сигурност, С., 2010.
11. Скурихин, С. В. Концепция национальной безопасности ФРГ, М., 2000.
12. Слатински, Н. Сигурността — същност, смисъл, съдържание. С., 2011.
13. Томов, Вл. Екологична сигурност, Варна, 2014.
14. Фукояма, Фр. Произход на политическия ред, С., 2015.
15. Цонков, Н. Икономическа сигурност и икономическа политика, С., 2014.